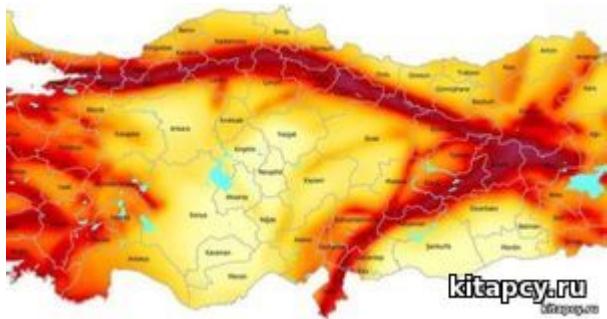

Jaýryk halkasy 509 ýyl bäri ukuda...

Category: Kitapcy, Publisistika, Sözler

написано kitapcy | 26 января, 2025

Jaýryk halkasy 509 ýyl bäri ukuda... JAÝRYK HALKASY 509 ÝYL BÄRI UKUDA, 7 BALLYK SARSGYN HERAN-HAÇAN BOLUBILER

Kahramanmaraşyň «Sütçü İmam» uniwersitetiniň mugallymy doktor Kop bir ýyl öň duýdurana eken...

2022-nji ýylyň 10-njy marty...

“...Gündogar Anadoly jaýryk halkasynyň baş parçasыndan biri olan Gölbaşı-Türkogly segmenti 509 ýyl bäri energiýa toplady. Heran-haçan döwülip biljekdigini we döwülen ýagdaýynda 7 balla ýetjek ýer yranmasyny emele getirjekdigini çaklaýaryn».

Şu kesgitlemäni 11 aý öň Kahramanmaraşyň «Sütçü İmam» uniwersitetiniň (KSU) Seýsmiki barlaglar we howp merkeziniň müdürü, Inženerçlik we arhitektura fakultetiniň geologiya inženerçiliği bölümünüň mugallymy Alijan Kop beripdir.

Her ýylyň 1-7-nji martynda Seýsmiki hepdelen sebäpli geçirilýän ýygnanşyklaryň materiallarynyň jikme-jik ýygynsysy KSU-nyň ýörite neşirinde bar. Şindi Alijan Kopyň duýduryşlaryny okalyň:

“...Kahramanmaraş Türkiýede seýsmiki taýdan iň howply welaýatlarynyň başyny çekýär. Sol sebäpli-de birnäçe maksatnamada Kahramanmaraş pilot sebit hökmünde howply welaýatlaryň başyny çekýär.

...Kahramanmaraşda ýer yranma howpunyň ýokary bolmagynyň iki sebäbi bar. Bulardan birinjisi: Gündogar Anadoly jaýrygynyň Gölbaşı bilen Türkoglynyň arasyndan geçýän zolagy. Bu segmente Gölbaşı-Türkogly adyny berýärис. Bu segment şäheriň merkezine bary-ýogy 15-16 km uzaklykdan geçýär.

...Gündogar Anadoly jaýrygynyň jemi 6 sany parçasy (segmenti) bar. Şu 6 segmentden 5 sanсы 1800-nji ýyllarda sarsgyn döredenem bolsa, Gölbaşı-Türkogly segmenti şol döwürde sarsgyn döretmändir.

...Bu segmentiň döreden soňky iki ýer titremesine seredenimizde taryhy çeşmelere görä 1114-nji, 1513-nji ýyllarda sarsgyn berendigini görýärис. Ýagny, her 400 ýyla golaý wagtdan bir gezek sarsgyn döredýän bu segment 1513-nji ýyldan bări sarsgyn bermändir we güýç toplapdyr. Hususanam 509 ýyl bări bu segmentiň üstünde eneregiýa toplanypdyr bu segmente Türkiýäniň iň möhüm seýsmiki boşluklarynyň biri hökmünde baha berilýär.

....Ýagny, sarsgyn döretme potensialy bolup, häzire deňic sarsgyn döretmek halka hökmünde baha berilýär. Gecmişde-de 7 balldan geçýän ýa-da 7 ball çemesi sarsgyn döreden bu segment islendik wagt 7 ball çemesi sarsgyn döredip biler. Munuň täsiri aýratynam Kahramanmaraşda ýiti duýular.»

Kesgitlemeler mundan soñ has-da wehim!

- **28 km uzynlykda Kahramanmaraş jaýryk zolagynyň bardygy anyklandy**

KSU-nyň Seýsmiki barlaglar we howp merkeziniň müdürü Alijan Kopyň aýdan şu sözleriniň aşagyny çyzalyň:

«Mysal üçin Kahramanmaraşdan ýüzlerce km uzaklykda emele gelen soňky Siwrije (Elazig 2022) ýer yranmasynyň täsiri Kahramanmaraşda has ýiti duýuldy we adamlar gorka düşüp, eýlæk-beýlæk gaçmaga synanyşdy. Eýsem-de Gölbaşı-Türkogly segmenti bilen baglanyşykly sarsgyn hem-ä örän golaýymyzda, hemem örän uly möçberde bolar».

Ýer yranmasynyň ýakynlaşyp gelýänini we örän aýylganç boljagyny mugallym duýdurýar, ýöne ony diňleýänem ýok, eşidýänem!

Diňe bulam däl... Seretseñizläň, Kop ýene nähili duýduryşlary beren eken:

“...Kahramanmaraşyň seýsmiki häsiýetiniň ikinji çeşmesi 2011-nji ýylda täzelesen Aktiw razlomlar boýunça Türkiyäniň kartasynda birinji gezek görkezilen Kahramanmaraş razlom zonasydyr.

...Birnäçe jaýryk şahasından ybarat we 28 km uzynlykdaky bu zona gündogar-günbatar tarapa uzamak bilen Kahramanmaraş şäher merkeziniň içinden geçýär.

...Şeýle hem has önden gurluşyga açylan we oturymlı massiwler bilen bir hatarda gurluşyk üçin täze bölünip berilen birnäçe massiwde bu razlom zonasyna degişli şahalaryň bardygyny görýaris. Ýagny, Kahramanmaraş şäher merkezinde hazır birnäçe bina ýa-da birnäçe raýon, gynansk-da, gönüden-göni şol razlomyň üstünde otyr.

...Galyberse-de; şäheriň günbatara tarap giňelen massiwleriniň aşagyndanam şeýle razlomlaryň geçýändigini bilýaris. Geçiren ylmy barlaglarymyza görä, 28 km uzynlykdaky bu razlom (jaýryk) 6,8 ball magnitudaly ýer yranmasyny döretme mümkünçiligine eýe.

...Munuň özi şäheriň merkezinde edil Siwrije ýer yranmasyna meňzeş ýer yranmasynyň boljakdygyny aňladýar. Ýagny, ýüzlerce km uzaklykda emele gelendigine garamazdan, adamlar gorka düşüp, uly howatyrlanma bilen eýlæk-beýlæk gaçyşan ýer yranmasynyň hut Kahramanmaraş şäheriniň merkezinde bolup

geçjekdigini aňladýar. Şonuň üçinem şolar ýaly güýçli ýer titreme howpunyň abanýandygyny bilmegiňizi isleýärin».

• **Jaýrygyň boş ýerlerde nireden geçýändigi belli edildi**

KSU-nyň Seýsmiki barlaglar we howp merkezi bar. Maglumatlara görä, merkez gurlan gündünden bări Kahramanmaraşyň sarsgyn howpy we bu babatda şäherde edilmeli işler boýuna ylmy-barlag işlerini, konferensiýalary, panelleri, reportažlary, bildirişleri we şuňa meňzeş görnüşde adamlaryň habardar edilmegi ugrunda birgiden işleri edip gelýär.

2021-nji ýylда Kahramanmaraşyň «12-nji fewral» munisipaliteti bilen KSU-nyň gol çekişen protokolynyň çäklerinde «Kahramanmaraş razlom zonasynyň» «12-nji fewral» etrabynyň içindäki ýerleşişiniň kesgitlenmegine gönükdirilip iş geçirildi.

Geçirilen işleriň dowamynda razlomyň üstünde garym gazyldy we ol ýerdäki razlomlar anyklandy. By razlomlaryň könelişenligi bilen birlikde iň soňky gezek haçan ýer yranypdyr, iň soňky ýer yranmasyndan soň şu güne çenli näçe wagt geçipdir, sarsgynyň gaýtalanma period we opurylma tizligi nähili diýen ýaly meseleler boýunça maglumat toplandy. Netijede şäher merkezinden Kylawuzla çenli uzalan meydanda birnäçe şahadan ýaýrap biljek görnüşdäki jaýrygyň bardygy anyklandy. Sol şahalaryň üstünde-de kyrka golaý garym gazyldy.

Eýsem bu garymlar gazylandan soň nämäniň üstünden baryldy. Alijan Kop şeýle diýýär:

«Gazdyran garymlarymzdə Kahramanmaraş razlom zonasynyň bardygyny örän aýdyň ýagdaýda görübüldik. «12-nji fewral»

munisipaliteti bilen geçiren işlerimiziň netijesi bilenem razlomyň boş meýdanda ymykly nireden geçirýändigini anykladyk. Bu boýunça toplan maglumatlarymyzy-da munisipalitetimiziň dykgatyna ýetirdik. Olaryň elinde bolmaly, şäher munisipaliteti bilen paýlaşyp bilerler we şoňa laýyklykda degişli öňüni alyş işleri geçirilip, bu razlom zolagynyň üstünde ilatly punktlaryň bolmazlygy üpjün edilip biliner».

NETIJE: Yer yranjakdygy görnetin öňündenem bellidi we yranybam dyndy. Döwletiň borjy şeýle maglumatnamalaryň üstünde işläp, degişli öňüni alyş işlerini geçirmek dälmi?

Aýtunç ERKİN.

«SÖZCÜ» gazeti, 08.02.2023 ý. Publisistika